

IB015 Neimperativní programování

Práce se vstupy a výstupy

Jiří Barnat
Libor Škarvada

Úryvek diskuse mezi studenty

- ... *myslela jsem, že se budeme učit programovat ...*
- ... *zatím si jen hrajeme s nějakým blbým GHCi ...*
- ... *akorát obskurně zapisujeme funkce ...*

Úryvek diskuse mezi studenty

- ... *myslela jsem, že se budeme učit programovat ...*
- ... *zatím si jen hrajeme s nějakým blbým GHCi ...*
- ... *akorát obskurně zapisujeme funkce ...*

WTF ???

Úryvek diskuse mezi studenty

- ... *myslela jsem, že se budeme učit programovat ...*
- ... *zatím si jen hrajeme s nějakým blbým GHCi ...*
- ... *akorát obskurně zapisujeme funkce ...*

WTF ???

Náplň dnešní lekce

- Jak realizovat komunikace mezi programem a jeho okolím.
- Napíšeme, přeložíme a spustíme první program v Haskellu.

Samostaně spustitelný program

- **Posloupnost akcí**, při kterých dochází k interakci programu s okolním světem.

Interakce s okolím programu

- Interakce s uživatelem skrze terminál.
- Manipulace se soubory, čtení a zápis do souboru.
- Interakce skrze grafické rozhraní.
- Komunikace s operačním systémem.
- ...

Práce s interpretem

- Doposud naše programy v Haskellu žádné akce nepřipouštěly.
- Žádný pokyn k výpisu výsledku jsme do programu nekládali.
- GHCi může za to, že po skončení výpočtu se vypíše výsledná hodnota na terminál.

Samostatný program

- Explicitní pokyny ke komunikaci s uživatelem.
- Při akci čtení vstupu z terminálu, se výpočet zastaví a čeká, až uživatel vloží text.
- Dochází k prokládání výpočtu, tak jak jsme jej znali doposud, a realizace vstup-výstupních akcí.

Vstup/výstup

Typování vstup-výstupních akcí

- Unární typový konstruktore **IO a** .
- Typy vytvořené pomocí typového konstruktore `IO` mají jednu jedinou hodnotu, a to **vstup-výstupní akci**.
- Tato hodnota nemá textovou reprezentaci (nelze ji vypsat).

Výstupní akce

- Výstupní akce mají typ **IO ()** .
`putStrLn "Ahoj!" :: IO ()`

Vstupní akce

- Vstupní akce mají typ **IO a** , kde typová proměnná `a` nabývá hodnoty (typu) podle typu objektu, který vstupuje.
`getLine :: IO String`

Jak si představovat IO?

Analogie

- Vstup/výstupní akci se představme jako krabici.
- Hodnota akce je vždycky stejná ... **krabice**.
- Ovšem obsah krabice je vnitřní výsledek akce.
- Obsah je určen typem, avšak může mít různé hodnoty.

IO

7

Int

IO Int

Základní funkce pro výstup

`putChar :: Char -> IO ()`

- Zapiše znak na standardní výstup.

`putStr :: String -> IO ()`

- Zapiše řetězec na standardní výstup.

`putStrLn :: String -> IO ()`

- Zapiše řetězec na standardní výstup a přidá znak konec řádku.

`print :: Show a => a -> IO ()`

- Vypíše hodnotu jakéhokoliv tisknutelného typu na standardní výstup, a přidá znak konec řádku.
- Tisknutelné typy jsou instancí třídy `Show`.
- Uživatelem definované typy nutno označit přídomkem `deriving Show`.

Základní funkce pro vstup

`getChar :: IO Char`

- Načte znak ze standardního vstupu.

`getLine :: IO String`

- Načte řádek ze standardního vstupu.

`getContents :: IO String`

- Čte veškerý obsah ze standardního vstupu jako jeden řetězec. Obsah je čten líně, tj. až když je potřeba.

`interact :: (String -> String) -> IO ()`

- Argumentem funkce `interact` je funkce, která zpracovává řetězec a vrací řetězec.
- Veškerý obsah ze standardního vstupu je předán této funkci a výsledek vytištěn na standardní výstup.

Referenční transparentnost

- Daný výraz se vždy vyhodnotí na stejnou hodnotu, bez ohledu na okolí (kontext), ve kterém je použit.
- Programovací jazyk Haskell je referenčně transparentní.

Dopady na vstup-výstupní chování

- **Nelze napsat program, který by zpracoval vstup uživatele a vyhodnotil se podle zadaného vstupu na různé hodnoty.**
- Lze napsat program, který zpracuje vstup a podle vstupu vypíše na výstup různé výsledky.
- Hodnoty předávané skrze vstup-výstupní akce nesouvisí s hodnotou výrazu, který tuto vstup-výstupní akci realizuje.

Otázka

- Jestliže `getline` načte řetězec ze vstupu a přitom **má hodnotu vstup-výstupní akce**, což je hodnota typu `IO a`, konkrétně zde `IO String`, tak kde je ten načtený řetězec?

Otázka

- Jestliže `getline` načte řetězec ze vstupu a přitom **má hodnotu vstup-výstupní akce**, což je hodnota typu `IO a`, konkrétně zde `IO String`, tak kde je ten načtený řetězec?

Odpověď

- Načtený řetězec se uchová jako tzv. **vnitřní výsledek** provedení této vstupní akce.
- Skutečné načtení řetězce a zapamatování si vnitřního výsledku je realizováno jako **vedlejší efekt** vyhodnocení výrazu `getline`.

Přístup k hodnotě vnitřního výsledku

- Pomocí binárního operátoru `>>=` .
- Ve výrazu `f >>= g` funguje operátor `>>=` tak, že vezme vnitřní výsledek vstupní akce `f` a na tento aplikuje unární funkci `g` , **jejímž výsledkem je ovšem vstup-výstupní akce.**
- Výraz `f >>= g` tedy znamená, že:

`f :: IO a`

`g :: a -> IO b`

`f >>= g :: IO b`

Operátor >>=

- `(>>=) :: IO a -> (a -> IO b) -> IO b`
- Následující zápis je ekvivalentní:

`getLine >>= putStr`

`getLine >>= (\x -> putStr x)`

Krabicová analogie pro operátor $\gg=$

$(\gg=) :: IO\ a \rightarrow (a \rightarrow IO\ b) \rightarrow IO\ b$

$f :: a \rightarrow IO\ b$

with
a-val

$\gg=$

f

with
b-val

Otázka

- Operátor (>>=) nelze použít ke spojení vstup-výstupní akce a funkce, která není vstup-výstupní akce, proč?
- Příklad, **takto nelze**:

```
getLine >>= length
```

```
getLine >>= (\ x -> length x)
```

Otázka

- Operátor (>>=) nelze použít ke spojení vstup-výstupní akce a funkce, která není vstup-výstupní akce, proč?
- Příklad, **takto nelze**:

```
getline >>= length  
getline >>= (\ x -> length x)
```

Odpověď

- Hodnota výrazu je závislá na zadaném vstupu!
- Porušuje referenční transparentnost.
- Typově nesprávně. **„Jakmile jste v IO , nelze utéct“**.
- Správné použití:

```
getline >>= print . length  
getline >>= (\ x -> print (length x))
```

Funkce `return` jako vstupní akce

- Prázdná akce, jejíž provedení má za cíl pouze naplnit hodnotu vnitřního výsledku.

```
return :: a -> IO a
```

```
return ['A', 'h', 'o', 'j'] :: IO String
```

- Možné použití:

```
return ['A', 'h', 'o', 'j'] >>= putStr
```

Funkce `return` jako výstupní akce

- Funkce `return`, může sloužit i jako výstupní akce, která nemá žádný efekt.

```
return :: a -> IO a
```

```
return () :: IO ()
```

Funkce `pure`

- Alternativa k funkci `return`.
- Použití funkce `return` je vzhledem ke kontextu známého z imperativních programovacích funkcí částečně matoucí.

Řazení akcí, operátor >>

- Binární operátor, který řadí vstup-výstupní akce.
- Zapomíná/ničí hodnotu vnitřního výsledku.
- Výraz má hodnotu poslední (druhé) vstup-výstupní akce.
- `(>>) :: IO a -> IO b -> IO b`

Jak se chovají následující programy?

- `putStr "Jeje" >> putChar '!'`
- `getLine >> putStr "nic"`
- `putStrLn "Napiš mi něco pěkného." >> getLine >>=
 (\x -> putStr "Napsal jsi:" >> putStrLn x)`

Dávkové spuštění akcí

- Máme-li seznam vstup-výstupních akcí **stejného typu**, lze funkce z tohoto seznamu spustit a provést jako dávku.

- `sequence :: [IO a] -> IO [a]`
`sequence [] = return []`
`sequence (a:s) = do x<-a`
`t <- sequence s`
`return (x:t)`

Příklady použití

- V případě výstupních akcí je výsledkem vyhodnocení výrazu posloupnost výstupů, viz:

```
sequence [ putStr "Ahoj", putStr " ", putStr "světe!" ]
```

- V případě vstupních akcí, je výsledkem vyhodnocení výrazu seznam vstupů, který je uložený jako vnitřní výsledek vstup-výstupní akce, viz:

```
sequence [ getLine, getLine, getLine ] >>= print
```

Mapování IO akce na seznam argumentů

- Aplikuje unární vstup-výstupní akci na seznam hodnot a vzniklý **seznam vstup-výstupních akcí provede**.

```
mapM :: (a -> IO b) -> [a] -> IO [b]
```

```
mapM f = sequence . map f
```

Příklady použití

- `mapM putStr ["Den","Noc"]`
vypíše DenNoc
- `mapM (\t -> putStr "Aa") [1,2,3,4,5]`
vypíše AaAaAaAaAa
- `mapM (\x -> getLine) "aa" >>= print`
po zadání dvou řádků s obsahem radek1 a radek2
vypíše ["radek1","radek2"]

```
type FilePath = String
```

- Definuje typový alias.

```
readFile :: FilePath -> IO String
```

- Načte obsah souboru jako řetězec. Soubor je čten líně.

```
writeFile :: FilePath -> String -> IO ()
```

- Zapiše řetězec do daného souboru (existující obsah smaže).
- Hodnoty jiného typu než `String` lze konvertovat funkcí `show`.

```
appendFile :: FilePath -> String -> IO ()
```

- Připíše řetězec do daného souboru.
- Hodnoty jiného typu než `String` lze konvertovat funkcí `show`.

Pozorování

- Syntaktická konstrukce `do` slouží k alternativnímu zápisu výrazu s operátory `>>=` a `>>`.

Následující zápis je ekvivalentní

- ```
putStr "vstup?" >>
 getLine >>= \ x ->
 putStr "výstup?" >>
 getLine >>= \ y ->
 readFile x >>= \ z ->
 writeFile y (map toUpper z)
```

 | 

```
do putStr "vstup?"
 x <- getLine
 putStr "výstup?"
 y <- getLine
 z <- readFile x
 writeFile y (map toUpper z)
```


Další předdefinované funkce

- Existuje řada dalších funkcí, jejich definice však nejsou automaticky zavedeny při startu programu, nebo interpretu.
- Tyto funkce jsou definovány v tzv. **modulech**.

Například

- `System.IO`
- `System.Directory`
- `System.Time`
- ...

Moduly

Modul v Haskellu

- Kolekce spolu souvisejících funkcí, typů a typových tříd.
- Program v Haskellu je tvořen hlavním modulem `Main`, který následně importuje a používá funkce z jiných modulů.
- `Prelude` je implicitně zavedený modul, který obsahuje definice funkcí, které jsme doposud běžně používali.
- Moduly umožňují **strukturovat kód projektu**, oddělit a případně později znovupoužívat ucelené části kódu.

Příklady předdefinovaných modulů

- Modul pro práci se seznamy – `Data.List`
- Modul pro práci se znaky – `Data.Char`
- Modul pro práci s komplexními čísly – `Data.Complex`
- ...

Použití modulu

- Před použitím funkcí a typů z modulu je třeba explicitně požádat o zavedení tohoto modulu, tzv. **importovat modul**.
- Klíčové slova `import` .

Možnosti importu

- Importovat pouze vybrané, nebo skrýt některé funkce modulu.
- Vynutit při použití funkce povinnou identifikaci modulu, v podobě `jméno_modulu.jméno_funkce` (tzv. kvalifikace).
- Přejmenovat kvalifikaci.

Příklady

- `import Data.Char`
- `import qualified Data.Char`
- `import qualified Data.Char as C`
- `import qualified Data.Char as C (toUpper)`
- `import qualified Data.Char as C hiding (toUpper)`

Pozorování

- Kvalifikace funkcí z modulů zavede nový význam znaku tečka.

Příklad

- ```
import qualified Data.Char as C
import System.Directory
main = getDirectoryContents ".." >>=
      print . map (\x -> (C.toUpper.head) x : tail x)
```

Obecná definice

- `[module Jméno [(export1, ..., exportn)] where]`
`[import M1 [spec1]]`
`[⋮]`
`[import Mm [specm]]]`
`[globální_deklarace]`

Automatické doplnění definice Main

- `Není-li uvedena hlavička, doplní se`
`module Main (main) where`
- `Nevyskytuje-li se mezi importovanými moduly M1, ..., Mm`
`modul Prelude , doplní se`
`import Prelude`

Datový typ Fifo

- Datový kontejner (struktura, která uchovává prvky) přístupovaný operacemi **vlož prvek** a **vyber prvek**.
- Prvky jsou z datové struktury odebírány v tom pořadí, ve kterém byly vkládány.
- First-In-First-Out = FIFO
- Operace by měly mít konstantní časovou složitost.

Realizace v Haskellu

- Definice modulu `Fifo`
- Použití modulu:

```
import Fifo
```

Příklad Modulu – Datový typ Fifo

```
module Fifo (FifoTyp, emptyq, headq, enqueue, dequeue) where

data FifoTyp a = Q [a] [a]

emptyq :: FifoTyp a
emptyq = Q [] []

enqueue :: a -> FifoTyp a -> FifoTyp a
enqueue x (Q h t) = Q h (x:t)

headq :: FifoTyp a -> a
headq (Q (x:_) _) = x
headq (Q [] []) = error "headq: prázdná fronta"
headq (Q [] t) = headq (Q (reverse t) [])

dequeue :: FifoTyp a -> FifoTyp a
dequeue (Q (_:h) t) = Q h t
dequeue (Q [] []) = error "dequeue: prázdná fronta"
dequeue (Q [] t) = dequeue (Q (reverse t) [])
```


Samostatně stojící programy

Připomenutí

- Interpretace vs. kompilace kódu.
- Dosud jsme využívali interpret `ghci`.
- Kód lze přeložit do samostatně spustitelného programu.
- Překladač `ghc`.

Výhody přeloženého kódu

- Přeložený kód je rychlejší než interpretovaný.
- Na cílovou platformu není třeba instalovat interpret, ani vývojové prostředí.

Hlavní funkce – `main`

- Spustitelný program musí obsahovat funkci `main :: IO ()` .
- Funkce je automaticky spuštěna po zavedení programu do paměti.

Nazdar světe

- `main = putStrLn "Čaute lidi!"`

Příklad

- Kód umístěn v souboru `hello.hs` .
- Překlad pomocí `ghc hello.hs -o hello`
- Vytvořen spustitelný soubor `hello` .
- Vzniknou pomocné soubory `hello.hi` a `hello.o` , lze smazat.

Změna typu

- Vstup/Výstup je obvykle realizován v objektech typu `String`.
- Převést objekty na řetězec a zpět je možné pomocí funkcí:

```
show :: Show a => a -> String
```

```
read :: Read a => String -> a
```

Asymetrie použití

- Použití `show` a `read` není symetrické, při použití `read` je třeba uvést do jakého typu chceme řetězec transformovat.

```
show 123 ~>* "123"
```

```
read "123" ~>* ERROR
```

```
(read "123") :: Int ~>* 123
```

Parsování vstupu

- Převedou se pouze 100% správně strukturované řetězce.

```
(read "[1,2,3]") :: [Char] ~>* ERROR
```

```
(read "[1,2,3]") :: [Int] ~>* [1,2,3]
```

```
(read "[1,2,3]") :: [Float] ~>* [1.0,2.0,3.0]
```

Program plus1

- Tento program vyzve uživatele, aby zadal celé číslo, pak toto číslo přečte, převede na objekt typu `Int`, přičte jedničku a zvýšené číslo vytiskne.
- ```
main = do putStrLn "Napis cele cislo:"
 x <- getLine
 print (1 + read x::Int)
```

## Užitečné konstrukce Haskellu

## Pozorování

- Víceřádkové definice funkcí realizují větvení kódu.
- Více řádkovou definici lze ekvivalentně přepsat s využitím klíčového slova `case`.

## Syntaktická konstrukce case

- ```
case expression of
  pattern1 -> expression1
  ...
  patternn -> expressionn
```
- Textové zarovnání vzorů je nutné.
- Všechny výrazy na pravých stranách musí být stejného typu.

Úkol 1

- Definujte funkci `take` s využitím konstrukce `case` .

- Řešení:

```
take m ys = case (m,ys) of
  (0,_) -> []
  (_,[]) -> []
  (n,x:xs) -> x : take (n-1) xs
```

Úkol 2

- Zapište pomocí `case` výraz `if e1 then e2 else e3` .

- Řešení:

```
case (e1) of True -> e2
            False -> e3
```


Stráž

- Stráž je výraz typu Bool přidružený k definičnímu přiřazení.
- Při výpočtu bude tato definice funkce realizována, pouze pokud bude asociovaný výraz vyhodnocen na `True`.
- `function args`
 - | `guard1 = expression1`
 - ...
 - | `guardn = expressionn`
 - | `otherwise = default expression`

Pozorování

- Konstrukce nerozšiřuje výrazové možnosti jazyka, ale je pohodlná (syntaktický cukr).

Příklad 1

- `f x | (x>3) = "vetsi nez 3"`
 `| (x>2) = "vetsi nez 2"`
 `| (x>1) = "vetsi nez 1"`
- `f 2 ~>* "vetsi nez 1"`
 `f 1 ~>* ERROR`

Příklad 2

- `g (a:x)`
 `| x==[] = "Almost empty."`
 `| x/=[] = "At least 2 members."`
 `| otherwise = "Unreachable code."`
 `g - = "Nothingness."`
- `g [] ~>* "Nothingness."`
 `g "Ahoj" ~>* "At least 2 members."`

Pozorování

- Při vypisování typů programů pracujících s IO můžete narazit na typovou třídu `Monad`, která je zobezněním typu `IO`.

- Například:

```
(>>) :: Monad m => m a -> m b -> m b
```

- Monadické typy jsou v pokročilém Haskellu běžné, ale jsou za hranicí, která je stanovena pro tuto přednášku.
- Pro účely této přednášky je v pořádku otypovat pomocí `IO`:

```
(>>) :: IO a -> IO b -> IO b
```

Wanna more?

- **IB016 Seminář z funkcionálního programování**

Vstup/výstup

- Napište program, který vyzve uživatele, aby zadal 16 čísel oddělených mezerou, a poté tato čísla vypíše v matici velikosti 4x4.
- Napište program, který ve vhodně formátovaném výstupu (např. rozbalený souborový strom) vypíše obsah aktuálního adresáře včetně všech jeho podúrovní.
- Vstup-výstupní programy vytvářejte jako samostatně spustitelné programy.

